
ШАКУН Н.В.,

кандидат філософських наук,
доцент, кафедра гуманітарних
дисциплін

ПОНОМАРЕНКО О.В.,

старший викладач, кафедра
гуманітарних дисциплін

КУНДЕНКО А.В.,

кандидат економічних наук,
доцент, кафедра менеджменту
Чернігівський державний
інститут економіки та управління,
м. Чернігів

СТРАТЕГІЧНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ

В даній статті розглядається процес взаємодії освітніх послуг та ринку праці, а також акцентується увага на особистісних компетенціях, на які сучасний роботодавець звертає особливу увагу. Досліджується роль індивідуального підходу до сучасного фахівця в умовах жорсткої конкуренції, а також аналізується сучасна специфіка попиту на освітні послуги в умовах виклику інформаційної доби.

Ключові слова: конкурентноздатний фахівець, інформаційне суспільство, ключові компетенції, освітня політика, інноваційна діяльність, кар'єрне зростання, аутсорсинг.

В предлагаемой статье рассматривается процесс взаимодействия образовательных услуг и рынка труда, а также акцентируется внимание на личностных компетенциях, на которые современный работодатель обращает особое внимание. Исследуется роль индивидуального подхода к современному специалисту в условиях жесткой конкуренции, а также анализируется современная специфика спроса на образовательные услуги в условиях вызова информационной эпохи.

Ключевые слова: конкурентноспособный специалист, информационное общество, ключевые компетенции, образовательная политика, инновационная деятельность, карьерный рост, аутсорсинг.

© Шакун Н.В., Пономаренко О.В., Кунденко А.В., 2014

Nowadays the problem of education development is getting a special actuality in conditions of forming of modern information society. One of the main problems in a system of modern education is not coincidence between skills and abilities of the specialist according to the demands of the market. It provides the necessity of identifying the strategies and perspectives of education development as for the direction of providing demands of the information society. The main strategic directions of state education policy are taken place in National strategy of education development. The education strategies are being realized through different projects of higher institutions. The process of education services and labor market interaction is considered in the article and the attention is concentrated at the personal skills because a modern employee pays attention to it. The role of individual approach to the modern specialist in conditions of form revival is explored and the modern specific of demand for education services in the conditions of information world is analyzed. It is identified that the modern education has to make an orientation of the personality on the constant including in the process of getting new knowledge, skills and abilities.

Key words: rival specialist, information society, main competence, education policy, innovation activity, career increasing, autsorsing.

Актуальність теми. Перегляд сутності і форм освіти є вимогою сьогодення і відповіддю на сутнісні виклики суспільних трансформацій, які сучасними теоретиками-суспільствознавцями визначаються у термінах «інформаційне суспільство», «глобальна цивілізація», «постмодерна доба», «суспільство ризику» тощо. В умовах становлення сучасного інформаційного суспільства, яке ґрунтується на технологічних інноваціях в усіх сферах людської життєдіяльності, питання розвитку освіти набувають особливої актуальності.

Постановка проблеми. Однією з ключових проблем в системі сучасної освіти є невідповідність вмінь і навичок фахівця запитам ринку праці. Такий стан речей спонукає до визначення стратегій та перспектив розвитку освіти у напрямку реалізації однієї з ключових її функцій – забезпечення потреб інформаційного суспільства.

Аналіз останніх публікацій. Основні та перспективні напрями розви-

тку освіти в Україні визначено в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.» [11]. Характер модернізаційних процесів сучасності став предметом дослідження таких західноєвропейських вчених, як З.Бауман [3], Е.Гіденс Е. [4], М.Кастельс [7] та ін.

Питання осучаснення освіти, її модернізації, відповідно до новітніх досягнень цивілізації, проаналізували в своїх працях В.Андрущенко [1], В.Кремень [13], К.Корсак [8], В.Лутай [9], Г.Філіпчук [14] та ін.

Метою статті є визначення стратегічної політики освіти в контексті викликів інформаційної доби. Реалізація поставленої мети здійснюється шляхом вирішення таких дослідницьких **завдань**: проаналізувати основні суперечності взаємодії освіти з сучасним ринком праці в Україні; окреслити основні напрямки модернізації освіти в контексті глобальних трансформацій інформаційної доби.

Виклад основного матеріалу. Кон-

статуючи складність тенденцій сучасного освітнього процесу (гуманізація, демократизація, диференціація, спеціалізація, безперервність тощо), вітчизняні дослідники визнають, що керована, якісна, позитивна зміна соціальної освітньої системи є стратегічною політикою сьогодення. Звертаючись до досвіду осмислення шляхів модернізації освіти в контексті сучасних суспільних перетворень, зауважимо, що одним з ключових її напрямків є налагодження ефективної взаємодії освітньої політики і сучасного конкурентного середовища.

Забезпечити розкриття сутнісних сил особистості здатна лише освіта, орієнтована на нові методи і технології, які відповідатимуть викликам сучасності. Ці ідеї відображені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні [11], де основними стратегічними напрямками державної освітньої політики визначені:

- реформування системи освіти на основі філософії «людиноцентризму» як стратегії національної освіти;

- оновлення законодавчо-нормативної бази системи освітніх моделей;

- побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді;

- забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя;

- розвиток наукової та інноваційної діяльності, інформатизація освіти, забезпечення національного моніторингу системи освіти, створення сучасної матеріально-технічної бази освіти.

В практичній площині означені освітні стратегії реалізуються через такі напрями діяльності вищих навчальних закладів, як здійснення підготовки конкурентоспроможних фахівців на основі компетентнісного підходу, забезпечення формування системи менеджменту якості надання освітніх послуг і підготовки конкурентоспроможності фахівців, безперервне вдосконалення кваліфікації всіх співробітників, розвиток інноваційної діяльності та досягнення стій-

кого економічного розвитку вузу, налагодження і підтримка взаємодії закладів освіти (загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів), органів державного управління, підприємств та організацій [2].

Водночас реальний стан освітньої сфери в Україні характеризується наявністю численних невирішених проблем. Скажімо, нині в Україні функціонує 803 вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, наслідком чого є велика кількість випускників, фахівців з вищою освітою, які не можуть знайти собі роботу за спеціальністю. Причини подібних тенденцій мають комплексний характер і криються як в глобальних суспільних трансформаціях інформаційної доби, так і в локальних, вітчизняних соціальних процесах останніх десятиліть.

В глобальному вимірі перехід до інформаційного суспільства, який відбувся в останні десятиліття ХХ ст., супроводжувався, за висловом Е.Тоффлера, «цілком закономірною реакцією соціального відторгнення від тієї масової стандартизації та уніфікації, яка характерна для індустріального суспільства [12]. Зміна характеру праці (з рутинної, конвеєрної на творчу і активну з інформаційними ресурсами), зумовила потребу виховання самодостатньої, здатної приймати рішення особистості, адже цього від неї вимагає «самопрограмована високовиробнича праця, що ґрунтується на інноваціях» [7].

В інформаційну добу, на думку М. Кастельса, все чіткіше простежується поділ, диференціація праці на самопрограмовану високовиробничу, що ґрунтується на інноваціях, і родову, однотипну, тобто ту, яку можна замінити, переключивши її на машини. Як наслідок, відбувається індивідуалізація праці, що підриває її колективну організацію, чітко диференціюючи слабкі сегменти робочої сили. Індивідуалізація праці, глобалізація економіки та делегітимізація держави, що раніше гарантувала захист різним вер-

ствам населення, призводить до того, що слабкі сегменти робочої сили залишаються незатребуваними [7]. Разом з тим, найзатребуванішими стають саме виробники знання і обробники інформації, чий доробок має конкретну практичну цінність для фірми, регіону і національної економіки [7].

У світлі вищезазначеного стає зрозумілим, що найголовнішим «скарбом» сучасного фахівця стає здатність орієнтуватися в інформаційних потоках, а не диплом спеціаліста. Наявність останнього нині є необхідною передумовою кар'єрного зростання, але аж ніяк не його головною підставою. Однак, в сучасному українському суспільстві, не втрачає популярність міф про диплом як гарантію гарного працевлаштування і можливого кар'єрного росту. Диплом про вищу освіту продовжує сприйматися в суспільній свідомості як певна «страховка» від соціальних потрясінь та як знак соціального престижу. Значущості набуває процес отримання диплому, а не знань та компетенцій. Велика кількість громадян платять за навчання своїх дітей, хоча досить часто діти не бажають опановувати ту професію, якій вони навчаються, а українська економіка не потребує такої великої кількості спеціалістів з вищою освітою.

Інакший досвід до освіти, зокрема вищої, існує за кордоном. Навчання у вищій, як підкреслює С Захарін, там вважається справою складною, а навчання професії, яка не подобається, – моветон. Основним чинником мотивації щодо отримання вищої освіти вважається економічна виправданість та бажання реалізуватись в цій сфері [6].

Жорсткі умови ринкового середовища ставлять свої вимоги перед конкурентоздатним працівником: вміти мислити, бути різнобічною, націленою на результат особистістю, яка не уникає відповідальності за прийняті рішення [10]. Намагання «вивчити» дитину, як би там не було, – це наша «ментальна особистість», зазначає С. Захарін [6], хоча, наприклад, в Швеції,

за спостереженням дослідника [6], в країні-лідері в сфері високих технологій, спеціалістів з вищою освітою – третина від загальної кількості зайнятих, причому велика кількість посад в ній не потребує вищої освіти. Тренінги в достатньому обсязі забезпечують потрібну компетенцію працівника на тій чи іншій посаді. Деякі керівники філіалів банків [6] не мають, так званої, «базової» вищої освіти, хоча вони являються компетентними спеціалістами в своїй сфері.

Аналіз ключових компетенцій, яких вимагають сьогоденні роботодавці від своїх працівників, засвідчує, що ефективність кожного співробітника нині оцінюється індивідуально. Зокрема, найбільш цінними спеціалістами вважаються такі, які показують значні бізнес-результати, наприклад, перевищують плани, що ставляться перед ними, запроваджують стратегічно важливі проекти, володіють унікальними знаннями та вміннями. Традиційно затребуваними є фахівці IT-сфери, середньорічний ріст зарплат яких найвищий – близько 18%, що перевищує показник українського ринку праці (5,5%) [10].

Показово, що суттєве розмежування в зарплаті пов'язане не тільки з великою зоною відповідальності працівника, але і з якістю його роботи. Як зазначає Н.Гоцуєнко, «нині, як ніколи, роботодавці (не тільки комерційних, а й держструктур) «моніторять» віддачу кожного спеціаліста, постійно порівнюючи його продуктивність з витратами на зарплату. І горе «офісному планктону», якщо співвідношення його віддачі і зарплати виглядає нелогічно. У компанії можуть вдатися до аутсорсингу (він же – довгостроковий лізинг, тобто виведення співробітників зі штату або створення нових робочих місць без зарахування в штат), модернізації виробництва (за якою може піти скорочення), зниження зарплати, звільнення [5].

Експерти рекрутингового ринку України одностайно відзначають, що

практично всі провідні українські компанії вдаються до подібних схем, коли на значний рівень доходів може розраховувати лише найбільш результативний спеціаліст. Окремим спеціалістам додає вартості унікальність їхньої кваліфікації чи спеціалізації, якщо в них має потребу конкретна галузь чи підприємство [10].

Водночас, крім фахових знань і вмінь сучасний спеціаліст має володіти особистісними компетенціями, які особливо актуалізуються в умовах економічної нестабільності: стресостійкістю, відповідальністю, дисциплінованістю, амбіційністю, цілеспрямованістю, схильністю до інноваційної діяльності.

Сформувані готовність особистості до включення в інноваційну діяльність, освоєння нових, творчих теоретичних і практичних підходів здатна освіта, яка базуватиметься не на вивченні окремих дисциплін, а на дослідженні реального світу, не буде відірваною від життя. *Сучасна освіта має зорієнтувати особистість на постійне включення у процес здобуття нових знань, навичок і вмінь.*

У зв'язку з цим основними стратегіями розвитку освіти сьогодні виступають:

- посилення загальнодержавного сприяння становленню освіти як цілісної системи, яка відповідала б викликам інформаційно-глобалізованого середовища;
- забезпечення розвитку освіти на основі поєднання нових концептуальних підходів, сучасних тенденцій наукової і світоглядної думки та надбань вітчизняних мислителів-педагогів, які нині не втратили своєї методологічної значущості і перегукуються з настановами сучасного реформування освіти;
- переорієнтація освіти на особистість, пріоритетне врахування закономірностей навчання і становлення особистості, динаміки інноваційних процесів, а також адекватних принципів організації навчально-виховного процесу;
- чітке фіксування соціально-гуманітарної складової у вищій школі як основи світоглядної культури фахівця не лише як професіонала у певній галузі, але й, насамперед, як свідомого громадянина своєї держави;
- підготовка нової генерації педагогічних кадрів (педагогів, здатних до самоосвіти, постійного самовдосконалення, розвитку творчого мислення, набуття комунікативних компетенцій тощо);
- інтеграція освіти і науки, посилення наукового потенціалу вищої школи;
- посилення демократизації управління освітньою сферою, впровадження інноваційних моделей управління закладами освіти, розширення автономії ВНЗ шляхом запровадження дієвої системи самоврядування.

В умовах, коли глобальна конкурентоздатність вимірюється в термінах інтелектуального капіталу, знань і know-how, а головним принципом успіху є розвиток людського капіталу, ключовими імперативами розвитку освіти мають стати: відхід від репродуктивного характеру навчання і мислення, творча та аксіологічна орієнтація, відкритість освітнього процесу. Тільки модернізація освіти відповідно до вимог сучасного інформаційного соціуму не лише забезпечить ефективну підготовку молоді до життєдіяльності в умовах мінливого сьогодення і невизначеного майбутнього, а й перетвориться в стратегічну галузь країни, яка б визначала можливості її економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрущенко В. Вища освіта у пост-Болонському просторі: спроба прогностичного аналізу // *Філософія освіти*. – 2005. – №2. – С. 6-20.
2. Балужева О.В. Формування стратегічних напрямів діяльності вищих медичних закладів, спрямованих на удосконалення підготовки медичних кадрів // *Державне управління: удосконалення та розвиток*: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.du.pauka.com.ua/?op=1&z=670>.
3. Бауман З. *Индивидуализированное общество* [Текст] / З. Бауман; ред. пер. с англ. В. Л. Иноземцев. – М.: Логос, 2002. – 326 с.
4. Гіденс Е. *Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя* [Текст] / Е. Гіденс ; пер. з англ. Н. П. Поліщук. – К. : Альтерпрес, 2004. – 100 с.
5. Гоцуєнко Н. *Гострі грані ринку праці* // *Дзеркало тижня*. – 2010: [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/gostri_grani_rinku_pratsi.html.
6. Захарін С. Чи потрібна поголовна освіта? // *Дзеркало тижня*. – 2014. – №15.
7. Кастельс М. *Информационная эпоха. Экономика, общество и культура* [Текст] / М. Кастельс; пер. Б. Э. Верпаховский [и др.]; науч. ред. пер. О. И. Шкаратан. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 607 с.
8. Корсак К.В. Соціально-філософський аналіз тенденцій розвитку тріади “людина-суспільство-освіта” на початку ХХІ століття [Текст] : дис. д-ра філос. наук: 09.00.10 / Корсак Костянтин Віталійович; АПН України, Інститут вищої освіти. – К., 2006. – 461 с. – С. 425-449.
9. Лутай В.С. *Філософія сучасної освіти* [Текст] : Навч. посібник / В.С. Лутай. – К.: Центр “Магістр-S” Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256 с.
10. Маленок Т. *Время суперменов. Рейтинг зарплат в ключевых отраслях Украины* // *Корреспондент*. – 2014. – №39 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/magazine/archive/608/>.
11. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.*: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <chrome-extension://oemtmndcblldboiebfnladdacbfmadadm/http://mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
12. Тоффлер Е. *Третья волна*: пер з англ. – К.: Вид дім «Всесвіт», 2000. – 476 с. – с.270.
13. *Феномен інновації: освіта, суспільство, культура: монографія* / В.Кремень, В.Льїн, С.Пролєєв та ін. – К.: Педагог. думка, 2008. – 479 с.
14. Філіпчук Г.Г. *Українська етнокультура в змісті національної загальної та педагогічної освіти* [Текст] : дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 ; 13.00.01 / Філіпчук Георгій Георгійович; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 1996. – 469 с.